

ІСТОРІЯ ВИВЧЕННЯ СЛОВОТВОРУ ФЕМІНІТИВІВ У СЛОВ'ЯНСЬКОМУ МОВОЗНАВСТВІ

Найменування осіб жіночої статі характеризуються специфічними особливостями мотивації. Питанню мотивації фемінітивів неодноразово приділялась увага в мовознавстві. Однак на сьогоднішній день немає однозначного розв'язання цієї проблеми. Складність і неоднозначність мотивування таких іменників зумовили виникнення різних поглядів на їх словотвірну вивідність: фемінітиви мотивуються тільки загальними найменуваннями чоловіків; фемінітиви мотивуються здебільшого назвами чоловіків, а також дієсловами, іменниками, прикметниками, дієприкметниками, словосполученнями; фемінітиви мотивуються словами, якими зумовлюються і спільнокореневі найменування чоловіків.

Думка про походження фемінітивів тільки від слів, що виражають значення особи взагалі, носіями якого виступають відповідні назви чоловіків, відома ще з часів М.В.Ломоносова. Російський учений відзначав дериваційну вторинність найменувань жінок стосовно назв чоловіків, виділяв систему фемінітивних суфіксів, а також значення, які вони оформлювали (*-и-а* – значення особи за родом діяльності, хоч наводив приклади слів з *-иц-а* (*мастерица*); *-и-а* – значення жінки за чином, однак, ймовірно, мав на увазі за чином чоловіка (*капитанша*); *-их-а* – значення жінки майстрового чоловіка (*кузнечиха*) тощо)¹.

У російському мовознавстві пропагувався такий погляд й іншими лінгвістами. Так, О.М.Пешковський поділяв фемінітиви на двозначні слова (номінації на *-и-а* та *-их-а*, які іменують дружин за різними ознаками чоловіків та взагалі жінок) й однозначні субстантиви (номінації на *-к-а*, *-иц-а*, *-чиц-а*, *-шиц-а*, *-ниц-а*, іншомовні слова), вказував на творення назв жінок від найменувань чоловіків².

Розглядаючи суфіксальну деривацію фемінітивів, В.О.Богородицький виділяв словотвірні типи назв жінок, аналізував творення фемінітивів від різних за структурою найменувань чоловіків, зауважував, що від слів на *-ець*, *-чик*, *-щик* продукуються іменники на *-иц-а*, від слів на *-тель* – іменники на *-ниц-а* тощо. Крім того, мовознавець характеризував особливості сполучуваності фемінітивних суфіксів з твірними основами, відзначаючи, що формант *-к-а* приєднується до основ на *-ар*, *-ак*, суфікс *-ух-а* – до основи на *-ик* тощо³.

О.О.Дементьев у процесі дослідження суфіксального способу творення іменників-назв жінок наголошував, що фемінітиви утворюються шляхом безпосереднього поєднання дериваційних суфіксів з твірними основами, а також внаслідок усичення маскулінних формантів. При цьому він виділяв такі фемінітивні суфікси, структура яких відповідала визначеному ним напряму мотивації, характеризував їх продуктивність у творенні назв жінок⁴.

Прибічницею вказаного погляду на мотивацію фемінітивів була і О.О.Земська. Похідним серед двох спільнокореневих слів вона вважала те, яке формально і/або семантично складніше. Із визначення різних структурно-

семантичних зв'язків між спільнокореновими назвами чоловіків і жінок дослідниця дійшла висновку, що складнішими утвореннями є фемінітиви. Це доводить вона навіть на іменниках, які формально і семантично співвідносні з найменуваннями чоловіків. З двох структурно і семантично співвідносних однокоренових слів похідним, на її думку, є той дериват, словотвірне значення якого постійно виражається з допомогою словотворчих засобів. О.О.Земська зауважувала, що творення фемінітивів шляхом кодеривації призвело би до руйнування семантичної єдності їх підсистеми⁵.

Аналізуючи деривацію фемінітивів в українській мові, С.П.Бевзенко зазначав, що творення апелятивів зі значенням особи жіночої статі відбувається, як і раніше, на базі найменувань чоловіків. У формуванні іменників-назв жінок від маскулінних номінацій беруть участь суфікси, співвідносні з формантами відповідних субстантивів чоловічого роду⁶.

При описі словотвору фемінітивів у білоруській мові Ц.Піскун підкреслював, що твірними словами для них повинні бути ті, які виражають ідею особи, позначають взагалі особу, оскільки семантика найменувань жінок містить значення особи взагалі і диференційне значення особи жіночої статі, виражене фемінітивним суфіксом. Мовознавець вважав назви жінок співвідносними з назвами чоловіків у плані змісту і форми, але структурно і семантично або тільки семантично складнішими від маскулінних номінацій⁷.

З досліджень В.С.Золотової видно, що вона мотивувала фемінітиви у польській мові назвами чоловіків. Так, дослідниця зазначала, що суфікс *-к-а* утворює "особові іменники жіночого роду від основ різних за будовою і походженням: від слов'янських і від запозичених, від безсуфіксальних і від суфіксальних". Суфікс *-к-а*, твердила В.С.Золотова, може приєднуватися до безсуфіксальних слов'янських слів (*chlop - chlopka (крестьянка)*), а частіше до суфіксальних з утворенням вторинних формантів *-ark-a, -cielk-a* тощо⁸.

Причиною виведення найменувань жінок лише від назв чоловіків могли бути різні фактори: обмеженість дослідження якоюсь однією лексико-семантичною підгрупою фемінітивів, неповнота охоплення різноструктурних номінацій, звернення до питання деривації фемінітивів при розв'язанні загальнолінгвістичних проблем. Незважаючи на те, що більша частина найменувань жінок має співвідносні іменники чоловічого роду і мотивується ними, серед фемінітивів трапляються слова, до яких відсутні корелятивні за значенням маскулінні номінації або останні утворюються пізніше від назв жінок (*вдова - вдовець*). У зв'язку з цим фемінітиви характеризуються неоднаковими особливостями мотивації.

Переважна частина мовознавців сходиться на тому, що слова зі значенням особи жіночої статі утворюються здебільшого від відповідних субстантивів чоловічого роду, що не виключає формування найменувань жінок і від іменників, дієслів, прикметників, дієприкметників, словосполучень. Так, Л.А.Булаховський, аналізуючи словотвір фемінітивів у російській мові, стверджував, що назви жінок утворюються від найменувань чоловіків шляхом приєднання дериваційних суфіксів до відповідних маскулінних формантів

(-нищ-а до -тель, -ь-я до -ун, -к-а до -ист тощо). Мовознавець розглядав також назви чоловіків, які не мають співвідносних фемінітивів, характеризував причини відсутності останніх. Водночас слова типу *пряха* і *свах*, на його думку, формуються внаслідок безпосереднього сполучення суфікса -х-а з твірними основами *ряд*, *сват*, слово *неряха* – шляхом приєднання афіксів *не-та -х-а* до основи *ряд*⁹.

В.В.Виноградов зазначав, що найменування жінок утворюються від співвідносних назв чоловіків (*знахар* – *знахарка*, *студент* – *студентка*, *красавець* – *красавиця* тощо), і виділяв фемінітивні суфікси, які беруть участь у деривації (-ищ-а, -нищ-а, -чищ-а, -щищ-а, -льщищ-а, -к-а, -и-а, -их-а, -ух-а тощо). Разом з тим мовознавець подавав у структурі фемінітивних суфіксів маскулінні форманти, пор.: -тельнищ-а, -овищ-а, -истк-а, -ентк-а. При цьому вказував, що фемінітиви (зокрема на -тельнищ-а) походять переважно від назв чоловіків, але, зрозуміло, можуть утворюватися безпосередньо і від дієслів за допомогою суфікса -тельнищ-а¹⁰.

Прихильником названої точки зору щодо творення фемінітивів був І.Ф.Протченко. Він зауважував, що більшість назв жінок, але не всі, походять від найменувань чоловіків і співвідносяться з ними. Вчений мотивував окремі фемінітиви дієсловами, зокрема іменниками на позначення осіб за родом, характером діяльності (*повитуха*, *побируха*, *стряпуха*). З аналізу особливостей співвідношення найменувань чоловіків і жінок він робив висновок, що для більшої частини маскулінних номінацій характерне творення відповідних субстантивів жіночого роду¹¹.

Г.М.Мижевська, досліджуючи словотвір іменників-назв жінок найдавнішого періоду, виводила фемінітиви з іменників, дієслів, прикметників тощо. На її думку, більшість найменувань жінок утворюється від назв чоловіків за допомогою суфіксів -ищ-а, -нищ-а, -ын-и, -к-а, -н-а (*апостолиця*, *княгини*, *торговка*, *богатична*). Від неособових іменників, дієслів і прикметників, за її даними, малопродуктивне творення фемінітивів¹².

Вказаної точки зору дотримувалася Г.І.Демидова. Вона твердила, що для більшої кількості фемінітивів характерне безпосереднє співвідношення з маскулінними номінаціями. Найменування жінок стосовно них, як правило, вторинні, похідні (*царь* – *царица*). Деякі фемінітиви утворюються безпосередньо від прикметників, дієслів тощо, поза відношенням до іменників чоловічого роду, напр., слово *царевьна* “дочка царя”, а також слово *царевичь* “син царя”, утворені від присвійного прикметника *царев(а)*, тобто син, дочка царя. Особливе місце серед фемінітивів, на думку вченої, займають слова, утворені від особових іменників жіночого роду (*мать* - *матка*). Дослідниця вважала, що визначення словотвірних зв'язків між словами передбачає наявність формально-семантичного співвідношення між твірними і похідними номінаціями. Але оскільки такі відношення інколи важко простежуються, то необхідно враховувати структуру і семантику всіх реально існуючих спільнокоренових конструкцій у процесі визначення напряму мотивації слів і зважати на те, щоб твірне і похідне належали до одного синхронного зрізу¹³.

За твердженням Л.С.Новикової, більшість фемінітивів продукується співвідносними маскулінними номінаціями, а деякі назви жінок – прикметниками і дієсловами. Слова *крестьянка*, *хозяйка* дослідниця вважала утвореннями від основ *крестьян-*, *хозяй-*, якими мотивувалися й іменники на *-ин*. Щоправда, до відприкметникових і віддієслівних найменувань жінок вона відносила слова, серед яких принаймні деякі походять швидше від назв чоловіків, ніж від ад'єктивів чи вербативів (*грешниця*, *племянниця*, *супружниця*)¹⁴.

О.О.Потебня, визначаючи з допомогою яких формантів утворюються іменники зі значенням особи жіночої статі та відповідно до яких маскулінних номінацій, вказував і на твірну базу фемінітивів. За спостереженнями вченого більшість найменувань жінок мотивується різними за структурою назвами чоловіків, напр., слова з суфіксом *-ьк-а* – номінаціями на *-ь*, *-йь(-ь, -й)*, *-инь*, *-ець* (*пустолай* - *пустолайка*, *киянин* - *киянка*, *уроженец* - *уроженка*). Деякі фемінітиви з суфіксом *-ька*, крім того, утворюються від прикметників (*жидовка*, *воровка*) та дієслів (*стрижка* “підстрижена дівчина”)¹⁵.

Л.Л.Гумецька, розглядаючи процес деривації фемінітивів у староукраїнській мові XIV-XVст., зауважувала, що назви жінок утворюються в основному від співвідносних іменників чоловічого роду з допомогою суфіксів *-к-а*, *-иц-я*, *-н-а*, *-ьни* тощо, деякі найменування – від фемінітивів, а саме слова на *-к-а* (*дочка*, *матка*), топонімів, зокрема слова на *-овк-а* (*московька*)¹⁶.

Значна роль в опрацюванні питань мотивації фемінітивів в українській мові належить І.І.Коваликові. Вчений зазначав, що суфіксальні назви жінок утворюються переважно від співвідносних найменувань чоловіків, протилежний процес спостерігається рідко, напр., укр. *вдова* - *вдовець*, пор. ще *вдовиця* (неодериват). Мовознавець часто виділяв фемінітивні суфікси разом з маскулінними формантами, вважаючи, що останні внаслідок словотворчого перерозкладу втрачають маскулінну функцію і стають компонентами новоутворених фемінітивних суфіксів (*-анк-а*, *-истк-а*, *-антк*, *-тельк-а*). На думку І.І.Ковалика, творення назв жінок від інших слів без проміжних найменувань чоловічого роду є малопродуктивним в українській мові (*породілля*)¹⁷.

Досліджуючи історичний словотвір фемінітивів, В.П.Токар підкреслював, що ще в давньоукраїнській мові слова зі значенням особи жіночої статі утворювалися від іменників, прикметників і дієслів¹⁸.

І.І.Фекета, аналізуючи творення і функціонування найменувань жінок у сучасній українській мові, також вказував на неоднорідність фемінітивів за вивідними основами. Переважну частину зафіксованих іменників він мотивував маскулінними номінаціями, а деякі фемінітиви – дієсловами, прикметниками. Так, зауважував мовознавець, суфікси *-к-а*, *-иц-я*, *-ниц-я*, *-их-а*, *-ин-я* можуть додаватися як до повної назви чоловічого роду, так і до усіченої. Окремі суфікси, напр., *-івн-а*, *-и-а*, *-ес-а*, *-ис-а*, *-н-а* приєднуються тільки до повної назви чоловіків, а такі, як *-ух-а*, *-ул-я*, *-л-я* (*-ал-я*, *-ил-я*, *-іл-я*) сполучаються з різними основами, зокрема суфікс *-ух-а* – з дієслівними, рідше

прикметниковими, іменниковими (*балакуха, хитруха, свекруха*); *-уля* – з прикметниковими; *-ля (-аля, -иля, -іля)* – з дієслівними (*браля, шваля*)¹⁹.

На основі аналізу субстантивів зі значенням особи жіночої статі старобілоруської мови дериватолог М.А.Павленко зробив висновок, що фемінітиви мотивуються різними словами. За його спостереженнями, назви жінок утворюються від іменників, прикметників, дієприкметників, дієслів та словосполучень (*шинкарь – шинкарка, мать – матка, Литва – литовка, белая – белица, подданий – подданка, торговать – торговка, бѣлая жонка – бѣложонка*), але найбільша кількість їх мотивується похідними найменуваннями чоловіків. Така мотивація фемінітивів зумовлюється, на його думку, неоднорідністю фемінітивів за лексико-семантичними ознаками. Диференціація мовознавцем назв жінок за твірною базою чітко простежується у межах номінацій на *-к-а* та *-иц-а*. Серед фемінітивів іншої структури випадки мотивації їх різними словами трапляються рідко, напр., дієсловами (*жнея*), словосполученнями (*золотошвея*), іменами жінок (*мачеха, свекровь*) тощо. Необхідно зауважити, що М.А.Павленко співвідносив деякі фемінітиви з різними спільнокореновими словами і вважав їх полімотивованими (*шляхтянка - шляхтиць, шляхта* тощо)²⁰.

Вказаного погляду на мотивацію іменників-назв жінок дотримувалися і в інших слов'янських мов. Так, О.А.Захаревич, досліджуючи деривацію фемінітивів у болгарській мові, зазначав, що більшість таких слів мотивується маскулініними номінаціями (*бог – богиня, колега – колежка, писател – писателка, слепец – слепица* тощо). Вона звертала увагу і на можливість творення іменників жіночого роду безпосередньо від слів, якими зумовлюються назви чоловіків, у випадку відсутності останніх. О.А.Захаревич вказувала, що це дає право говорити про перерозклад в основі і про виділення складних фемінітивних суфіксів на зразок *-арк-а, -телк-а* та ін.²¹

Г.П.Нещименко зазначала, що основним принципом словотвірної системи фемінітивів у чеській мові є співвіднесеність їх з маскулініними номінаціями (при цьому вивідною базою є саме іменники чоловічого роду, а не навпаки). Водночас зауважувала, що часто важко встановити істинну послідовність дериваційного процесу. Словотвірна структура фемінітивів допускає одночасно різні напрями мотивації, що зумовлюються наявністю у мові кількох структурно і семантично споріднених слів, з якими співвідноситься аналізований дериват. Сама ж дослідниця при словотвірному аналізі фемінітивів вибирає мотивацію їх найменуваннями чоловіків, яка, на її думку, є основною²².

Існує ще один погляд на характер словотвірної вивідності фемінітивів, згідно з яким вони утворюються як кодеривати від тих твірних слів, що й співвідносні назви чоловіків.

Подібні міркування щодо твірної бази фемінітивів мають довгу історію. Ще в працях Г.Павського мова йшла про творення найменувань жінок шляхом кодеривації. Так, іменам на *-иц-а*, відзначав автор, відповідають субстантиви на *-окь, -ець, -икь*. У роботі Г.Павського є і прямі вказівки на мотивацію фемінітивів тими словами, якими зумовлюються імена чоловіків. Щодо

іменників на *-ниця-а, -щиця-а (-чиця-а)*, то зазначалося, що деривати з такими формантами, як і слова на *-никь, -щикь*, утворюються від дієслів. Мовознавець заперечував думку про виведення фемінітивів від співвідносних найменувань чоловіків, вважаючи, що іменники чоловічого і жіночого родів подібні тільки тим, що мають спільний корінь, а розрізняються набором дериваційних формантів. Водночас він наводив приклади, які вказували на мотивацію фемінітивів назвами чоловіків, зокрема номінації *ящичка, кухарка, артистка* утворені від слів на *-ик, -ар, -ист*²³.

Найбільш послідовно обстоював такий погляд російський мовознавець О.І.Моїсеєв. Процес творення фемінітивів на базі іменників чоловічого роду він називав помилковим, таким, що не відповідає живим семантико-словотвірним зв'язкам у сучасній російській мові. Своє положення дослідник обґрунтовував тим, що деякі назви жінок не мають співвідносних найменувань чоловіків (*белошвейка, техничка*), у небагатьох випадках трапляються протилежні словотвірні зв'язки між іменниками чоловічого і жіночого родів (*вдова – вдовець, прачка – прачечник*), а також структурним співвідношенням назв чоловіків і жінок, при якому творення субстантивів жіночого роду від іменників чоловічого роду видається неможливим (*красавець – красавиця, крестьянин – крестьянка*). На думку мовознавця, якщо формально деякі фемінітиви “ще можуть бути якось виведені із співвідносних з ними особових імен чоловічого роду”, “то про подібне виведення одного слова з іншого у семантичному відношенні не може бути і мови” (*учитель – учительница*). Обидві назви чоловічого і жіночого родів походять від одного слова. Не утворюються фемінітиви, твердив автор, навіть від непохідних назв чоловіків, бо твірне і похідне й тут мають “загальне, а не похідне одне від іншого значення, розрізняючись тим, що одне з них називає особу чоловічого роду, а інше – особу жіночого роду”. О.І.Моїсеєв зазначав, що коли вже говорити про творення фемінітивів від найменувань чоловіків, то слід виводити назви жінок зі значення “особа взагалі”, яким зумовлюються і маскулінні номінації. Лише два різновиди субстантивів: найменування дружин і дочок за соціальними ознаками відповідно чоловіків і батьків, на думку вченого, мотивовані відповідними іменниками чоловічого роду²⁴.

На відміну від попередніх учених, В.Н.Хохлачова стверджувала, що творення найменувань жінок відбувається двояко: від маскулінних номінацій і від слів, якими зумовлюються назви чоловіків. У випадку мотивації субстантивами чоловічого роду фемінітивні суфікси виступають без будь-яких нарощень (*-ниця-а, -к-а, -их-а, -й-а, -ух-а, -ин-я*), а при кодеривації використовуються складні форманти (*-тельниця-а, -истка-а, -щиця-а, -ниця-а, -унья*). Дослідниця зауважувала, що у процесі кодеривації простежується словотвірний паралелізм, тобто одночасне формування найменувань чоловіків і жінок від одного й того ж слова. Не спостерігається він при творенні назв дружин і дочок за соціальними особливостями чоловіків і батьків, а також субстантивів від запозичених найменувань чоловіків²⁵.

А.Д.Зверев, визначаючи словотвірну мотивацію фемінітивів, пропонував розмежовувати структурне і семантичне співвідношення твірних і похідних

слів. Згідно з міркуваннями лінгвіста, назви чоловічого і жіночого родів “формально знаходяться у відносинах словотвірної залежності, при цьому іменник жіночого роду є похідним, тобто містить більш складну формальну структуру”, тоді як семантично найменування обох родів мотивуються спільним для них словом (*касса – кассир, кассирша*). У результаті цього він вважає доцільнішим у таких іменниках з синхронної точки зору вбачати формальну мотивацію маскулінними номінаціями і семантичну мотивацію словами, якими зумовлюються останні²⁶.

Таким чином, аналіз поглядів учених на словотвірну мотивацію фемінітивів засвідчує неоднорідність семантико-словотвірних зв'язків їх з твірними словами.

Роль формально-семантичного мотиватора іменників зі значенням особи жіночої статі, на наш погляд, виконують переважно назви чоловіків. Дотримуючись такої точки зору, ми виходимо з особливостей становлення підгрупи фемінітивів. Важливим фактом є те, що “первинно категорія істот розвивалась тільки у словах однини чоловічого роду, поширюючись при цьому від назв осіб до назв тварин”²⁷. Це, очевидно, послужило тому, що за найменуваннями чоловіків закріпилося значення особи взагалі, внаслідок чого вони могли позначати осіб без розрізнення статі. До того ж, за словотворчими маскулінними формантами утвердилися функції позначення особи за категоріальними ознаками (діяча, носія ознаки і т.д.), яких не виконують фемінітивні суфікси²⁸. З потребою виділення, підкреслення осіб жіночої статі виникла необхідність у творенні певних слів для їх позначення. У результаті цього для найменування жінок формувалися нові конструкції, а маскулінні номінації поступово обмежувалися позначенням осіб лише чоловічої статі (маскулінна функція у них є другорядною²⁹). Фемінітиви з упевненістю можна визнавати відмаскулінними утвореннями і через те, що вони детерміновані первинним значенням особи, яким мотивувались і назви чоловіків.

Зважаючи на особливості становлення категорії особових назв, можна визначити такі відношення між найменуваннями чоловіків і жінок: обидва іменники є самостійними номінативними одиницями, які характеризуються подібними лексико-семантичними ознаками; назви чоловіків можуть окремо виражати узагальнене значення особи і позначати осіб чоловічої статі за різними ознаками, тоді як для фемінітивів функції позначення особи взагалі і позначення жінки не розмежовуються; за роздільним вираженням значень особи взагалі і особи певної статі назви чоловіків мають узагальнений і конкретизований характер, а найменування жінок через нероздільність виконуваних ними функцій мають лише конкретизований характер; слова зі значенням особи жіночої статі мотивуються здебільшого назвами чоловіків, рідко трапляється зворотний процес (*ворожка – ворожбит*); при мотивації найменуваннями чоловіків фемінітиви є семантично вторинними, а при мотивації неособовими словами – семантично первинними.

Крім фемінітивів, мотивованих назвами чоловіків, зафіксовано субстантиви, утворені від дієслів, іменників, прикметників, дієприкметників та

словосполучень. Іменниками мотивуються переважно емоційно-оцінні номінації, а також деякі слова на позначення жінок за спорідненням і свояцтвом, віком (*доня – дононька, тета – тітка, дівчина – дівчинка*). Дієсловами, прикметниками, дієприкметниками зумовлюються фемінітиви, які характеризують особу за діями, ознаками, що стосуються здебільшого або тільки жінок (*повити – повитуха*).

Список використаної літератури

- ¹Ломоносов М.В. Полное собрание сочинений. Труды по филологии.– Ленинград: Изд-во АН СССР, 1952. – Т.7. – С. 472.
- ²Пешковский А.М. Русский синтаксис в научном освещении. – М.: Учпедгиз, 1956. – С. 189-190.
- ³Богородицкий В.А. Общий курс русской грамматики (из университетских чтений). Изд-е 5-е переработанное. – М.: Госуд. соц.-эконом. изд-во, 1935. – С. 144-147.
- ⁴Дементьев А. А. О женских соответствиях к мужским в наименованиях действующих лиц // Русский язык в школе. – 1954. – № 6. – С. 11-16.
- ⁵Земская Е.А. О соотносительности однокоренных существительных мужского и женского рода со значением лица // Русский язык в национальной школе. – 1970. – №5. – С.4-10.
- ⁶Бевзенко С.П. Исторична морфологія української мови. Нариси із словозміни та словотвору.– Ужгород: Закарпатське обласне в-во, 1960. – С. 120.
- ⁷Піскуп У.Ц. Пра дэрывацыйную суадноснась аднакарэнных жаночых і мужчынскіх асабовых намінацый // Веснік Беларускага дзяржаўнага універсітэта імя У.І.Леніна. – 1972. – №1. – С.65-68.
- ⁸Золотова В.С. Существительные женского рода со значением лица в современном польском языке // Ученые записки ЛГУ. – 1962. – Вып.64. – С.109-120.
- ⁹Булаховский Л.А. Курс русского литературного языка – К.: Рад. школа, 1952. – Т.І. – С. 135-136.
- ¹⁰Виноградов В.В. Русский язык: грамматическое учение о слове. – М.: Высшая школа, 1986. – С. 117.
- ¹¹Протченко И.Ф. Образование и употребление имен существительных женского рода – названий лиц в современном русском языке// Ученые записки МГПИ им. В.И.Ленина. – М.: Моск. гос. пед. ин-т, 1960. – Т.158. – С. 41-138.
- ¹²Мижевская Г.М. Суффиксальное образование существительных женского рода в древнерусском литературном языке.// Праці Одеського державного університету ім. І.І.Мечникова. Серія філол. наук. – Одеса: Одеськ. держ. ун-т, 1959. – Вип. 9. – С.171-174.
- ¹³Демидова Г.И. О словообразовательном и лексическом значении производных личных имен существительных женского рода с суффиксом *-ьн(а)* в древнерусском языке // XXI герценовские чтения (межвуз. конф.) // Филолог. науки. Программа и краткое содержание докладов. – Ленинград: Ленингр. гос. ун-т, 1968. – С. 24-26.
- ¹⁴Новикова Л.С. Имена существительные женского рода со значением лица (в памятниках разговорного языка XVIIв.) // Ученые записки Куйбышевского педагогического института им. В.В.Куйбышева. – 1967. – Вып.52. – С.145-150.
- ¹⁵Потебня А.А. Из записок по русской грамматике. – М.: Просвещение, 1968. – Т.3. – С. 107-115.
- ¹⁶Гумецька Л.Л. Нарис словотворчої системи української актової мови XIV-XVст. – К.: Вид-во АН УРСР, 1958. – С. 88-89.
- ¹⁷Ковалик І.І. Словотворчий розряд суфіксальних загальних назв живих істот жіночої статі у східнослов'янських мовах у порівнянні з іншими слов'янськими мовами // Питання українського мовознавства. – Львів: Вид-во Львівського ун-ту, 1962. – Кн.5. – С. 33.
- ¹⁸Токар В.П. Історія суфікса *-к(а)* в українській мові. – Дніпропетровськ:

Дніпропетровський державний університет імені 300-річчя возз'єднання України з Росією, 1959. – С. 2-11.

¹⁹Фекета І.І. Жіночі особові назви в українській мові. (Творення і вживання): Дис... канд. філол. наук: 10.02.02. – Ужгород, 1968. – С. 25, 37-38, 41, 42.

²⁰Паўленка М.А. Нарысы по беларускаму словаўтварэнню. – Минск: Выдавецтва БДУ імя У.І.Леніна, 1978. – 135с.

²¹Захаревич Е.А. Производные основы со значением лица в современном болгарском литературном языке // Вопросы грамматики болгарского литературного языка. – М.: Изд-во АН СССР, 1959. С. 147-156.

²²Нещименко Г.П. Словообразование существительных женского рода со значением лица в современном чешском языке: Автореф. дис... канд. філол. наук: 10.02.03 / Моск. ордена Ленина и ордена Труд. Красн. Знамени гос. ун-т им. М.В.Ломоносова. – М., 1961. – С. 6-8.

²³Павский Г. Филологическія наблюденія над составомъ русскаго языка. Второе разсужденіе. – Санктпетербургъ, 1842. – С. 40, 79-84, 87-88, 120, 251, 267.

²⁴Моисеев А.И. Соотносительность личных существительных мужского и женского рода и способы ее выражения // Ученые записки ЛГУ. – 1959. – №277. – Вып. 55. – С. 179-189.

²⁵Хохлачева В.Н. Изменения в словообразовании имен лиц женского пола, соотносительных с именами лиц мужского пола // Очерки по исторической грамматике. – М.: Наука, 1964. – С.75-76.

²⁶Зверев А.Д. Ещё о семантической и структурной производности слов // Актуальные проблемы русского словообразования. – Ташкент: Укитувчи, 1976.– С. 204.

²⁷Шахматов А.А. Из трудов А. А. Шахматова по современному русскому языку. – М.: Учпедгиз, 1952. – С. 54.

²⁸Хохлачева В.Н. Изменения в словообразовании имен лиц женского пола, соотносительных с именами лиц мужского пола // Очерки по исторической грамматике. – М.: Наука, 1964. – С. 76.

²⁹Хохлачева В.Н. Изменения в словообразовании имен лиц женского пола, соотносительных с именами лиц мужского пола // Очерки по исторической грамматике. – М.: Наука, 1964. – С. 77.

Див. : **Брус М. П.** Історія вивчення словотвору фемінітивів у слов'янському мовознавстві / Марія Брус // Галичина : Науковий і культурно-просвітній краєзнавчий часопис. – Івано-Франківськ : “Плай”, 2004. – № 10. – С. 206–213.